

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО НАУКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА НА РУБЕЖІ ХХ–ХХІ ст.

У статті висвітлюється розвиток українсько-польського наукового співробітництва, обґрунтовується його вплив на взаємозбагачення досвідом і творчу співпрацю двох сусідніх слов'янських народів.

Ключові слова: наука, міжакадемічне співробітництво, національні університети, наукові центри.

У роки незалежності між Україною й Республікою Польща (РП) встановилося тісне наукове співробітництво, яке сприяє господарському й культурному прогресу та зближенню двох сусідніх народів. Вивчення досвіду в цій галузі представляє науковий інтерес, але в публікаціях він висвітлений ще недостатньо. Це врахував автор даної статті, зосередившись на розкритті характерних для рубежу ХХ–ХХІ ст. форм українсько-польського співробітництва.

Розвитку тісної українсько-польської співпраці в галузі науки насамперед посприяв укладений у травні 1992 р. Договір між Україною й Республікою Польща про добросусідство, дружні взаємини й співробітництво, яким передбачалося сприяти розвитку науково-технічного співробітництва між двома країнами, залученню до спільних досліджень їх наукових установ і навчальних закладів та пропагувати досягнення в цій сфері [5, с.10–12]. У січні 1993 р. уряди України і РП підписали договір про співробітництво у сфері науки і технологій, на основі якого було розроблено програму щодо спільних досліджень, зокрема з математики, фізики, хімії, економічних та гуманітарних наук [13, с.159]. Співпраці в науковій галузі зверталась увага в підписаних до середини 2001 р. 132 українсько-польських документах [2, с.55].

З початку 90-х років розвивалася міжакадемічна співпраця двох країн, якій посприяло підписання в лютому 1991 р. угоди про співробітництво між Академією наук УРСР та Польською академією наук (ПАН), термін якої було продовжено 1997 р. [13, с.160]. Цими угодами передбачалося розвивати співробітництво між науково-технічними установами та фахівцями щодо сприяння науково-технічному прогресу, вирішення фундаментальних наукових проблем у галузі природничих, технічних та гуманітарних наук.

Програма наукового співробітництва успішно здійснюється академічними установами. 1997 року діяло 87 угод про спільний науковий пошук, на основі яких дослідження проводили 39 інститутів Національної академії наук України (НАН України) і 62 наукові установи й організації Польської академії наук і міністерств РП із природничих, технічних і соціально-гуманітарних наук. Особливо плідно співпрацювали Центр космічних досліджень ПАН, Головна астрономічна обсерваторія НАН України та Міжнародний центр астрономічних і медико-екологічних досліджень. Учені провели низку семінарів, конференцій та наукових експедицій [21, с.7]. За новою угодою між НАН України і ПАН було передбачено в наступні роки співробітництво між 26 інститутами ПАН і 32 – НАН України з 35 актуальних тем різних галузей наук [21, с.7]. У 1997–1999 рр. передбачені угодами дослідження із 40 тем були виконані [13, с.162].

Міжакадемічна співпраця була спрямована й на розвиток гуманітарних наук. 1993 р. із цією метою, зокрема, була створена комісія із спільного вивчення проблем історії українського й польського народів [21, с.7]. У сфері бібліотечної справи українсько-польська співпраця була спрямована на дослідження книжкових колекцій, спільне видання каталогів та обмін науково-технічною інформацією. За довгостроковою угодою між Національною бібліотекою імені В.Вернадського НАН України та Національною бібліотекою у Варшаві наприкінці 90-х років було розроблено тему “Польська книжка на території України” [11, с.80]. Зусиллями Львівської національної бібліотеки

імені Василя Стефаника, Національної бібліотеки у Варшаві, Південно-Східного інституту в Перемишлі та Бібліотекою Національного інституту імені Оссолінських ПАН передбачалося створити комп'ютерну базу їх фондів, обмінюватися власними виданнями та професійним досвідом [11, с.81].

Співробітництво між двома академіями продовжувалося в наступні роки. Так, у 2000–2002 рр. учені Державного природознавчого музею (м. Львів) спільно з польськими колегами досліджували 6 тем, Інституту історії України – 2 теми, а Фізико-технічного інституту низьких температур – 3 теми [13, с.160–161]. 2004 р. науково-дослідні роботи проводилися в межах 180 українсько-польських проектів [17, с.2]. З метою їх здійснення між НАН України та ПАН на період 2009–2011 рр. було оголошено конкурс спільних українсько-польських наукових проектів, у якому передбачалась участь співпрацівників установ обидвох академій [16, с.4].

Українсько-польському науковому співробітництву приділяють увагу вчені вищих навчальних закладів (ВНЗ). В Україні, зокрема, у багатьох ВНЗ створені разом із НАН України спільні науково-дослідні інститути, центри та лабораторії, наукові співробітники яких беруть участь у розробці українсько-польських наукових проектів. До їх здійснення залучаються й викладачі кафедр ВНЗ. У Прикарпатському національному університеті наукова співпраця здійснюється на основі договорів та угод із ВНЗ РП, зокрема Варшавським, Жешувським, Гданським, Вармінсько-Мазурським, Ольштинським та Ягеллонським університетами [14, с.215]. Спільно з польськими вченими івано-франківські біологи досліджують пристосування мікроорганізмів до несприятливих умов, фізики – технологічні режими формування ізолюючих шарів у напівпровідниках методами опромінювання й поліенергетичної іонної імплантації, політологи разом із колегами Варшавського та Гданського університетів створили школу з вивчення досвіду інтеграції до Європейського співробітництва [10, с.22–25].

Посиленню українсько-польських взаємин у науковій сфері сприяють спільні виставки науково-технічних досягнень. Підтвердженням цього була організована в червні 2004 р. у Львові та Києві в рамках Року Польщі в Україні Міністерством освіти і науки України та Міністерством науки і інформації РП виставка “Україна–Польща: стратегічне партнерство у сфері науки і технологій”. У виставці взяло участь 25 українських та 15 польських наукових організацій, зокрема Дніпропетровський національний університет, Інститут проблем матеріалознавства НАН України, Центр космічних досліджень Польської академії наук, Інститут оптоелектроніки Варшавської військово-технічної академії, які презентували результат своєї співпраці. Під час виставки відбулися науково-практична конференція “Розвиток науково-технологічних парків та інноваційних структур інших типів: Польща і Україна та світовий досвід”, семінар “Україна і Польща в спільних проектах Європейського Союзу”, круглий стіл “Україна – Польща: результати і перспективи співробітництва” [17, с.2]. Проведення цих заходів допомогло намітити перспективи подальшого українсько-польського співробітництва в рамках наукових програм Європейського Союзу.

У гуманітарній сфері в Україні і РП значна увага приділяється дослідженню їх історії, особливо творчому аналізу українсько-польських взаємин минулих століть. Це пояснюється тим, що неодноразово добросусідські відносини між двома слов'янськими народами змінювалися протистояннями, які породжували трагічні наслідки. Певним стимулом для творчої співпраці істориків двох країн була проведена 1989 р. у Варшаві конференція “Знайомі й незнайомі”, яка спрямовувала дослідників двох країн на об'єктивне висвітлення минулих подій [11, с.78].

У цьому зв'язку важливою була розробка Інститутом українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України (м. Львів) науково-дослідної теми “Проблеми історії українсько-польських відносин XVI–XX ст.” [11, с.86]. Співробітники цього інституту

опублікували низку монографій та збірок документів, що допомагають об'єктивній оцінці минулої історії України та РП.

Творчому підходу до аналізу історії двох слов'янських народів посприяла зустріч польсько-українських істориків 7–9 червня 1994 р. у Подкові Лесній (РП), під час якої вони обговорили пов'язані з українсько-польськими взаєминами 1918–1948 рр. проблеми [9, с.96]. За ініціативою Об'єднання українців у Польщі (ОУП), Світового союзу вояків Армії Крайової (ССВАК), українських істориків та підтримкою міністерств закордонних справ України й Польщі відбулося 10 міжнародних наукових семінарів у Луцьку та Варшаві за участю польських та українських істориків. Їх координаторами були доцент Волинського державного університету імені Лесі Українки Микола Кучерепа та директор Військового історичного інституту (Варшава) Анджей Айненкель. Учасники семінару, зокрема директор Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, академік НАН України Ярослав Ісаєвич, професор Володимир Сергійчук, доцент Ігор Ільюшин (Київ), професор Юрій Макар (Чернівці), професори В.Філяр (Варшава), Г.Мазур (Краків), доктор З.Пальський (Варшава) та інші, у доповідях і виступах висвітлили важливі питання українсько-польських відносин періоду Другої світової війни, а також стосунків між обома народами 1918–1947 рр. [9, с.99–101]. Матеріали семінарів опубліковано в багатотомному виданні “Україна – Польща: важкі питання” [9, с.103], вихід якого у світ посприяв уникненню багатьох неправильних поглядів на історичне минуле та його оцінку з позицій сучасних реалій.

Упродовж останніх десятиріч українсько-польські взаємини обговорювалися на численних міжнародних наукових конференціях істориків обох країн. Так, у 1995 р. науковці Львівського університету імені Івана Франка спільно з Люблінським університетом провели конференцію “Козацькі війни XVII ст. в історичній свідомості польського і українського народів” [20, с.342]. Того ж року в Луцьку відбулася конференція “Волинь у Другій світовій війні та перші повоєнні роки” [9, с.96].

Три представницькі міжнародні конференції з українсько-польських минулих і сучасних взаємин було проведено в Прикарпатському університеті. 1996 р. тут у Міжнародній науково-практичній конференції “Українсько-польські відносини в Галичині у XX ст.” узяло участь понад сто вчених України та РП. У доповідях українські та польські науковці, розкриваючи позитивний вплив взаємовідносин між обома народами на соціально-економічний і культурний розвиток їх країн, обґрунтували причини українсько-польських конфліктів у міжвоєнний період та в роки Другої світової війни, складнощі в польсько-українських міжнаціональних відносинах і трагічні наслідки депортаційних процесів у Польщі та Україні [18].

Об'єктивній оцінці минулої історії було підпорядковано 2008 р. проведену в університеті спільно з фондом “Допомога полякам на Сході” та редакцією газети “Кур'єр Галіційський” конференцію “Гадяцька унія в історії українсько-польських відносин (1658–2008)”. У доповідях на конференції доктор історичних наук, професор Володимир Грабовецький, кандидати історичних наук, доценти Ігор Райківський, Володимир Комар, Микола Генік, доцент Михайло Сигидин (Прикарпатський університет), а також канцлер Європейського Колегіуму Польських і Українських Університетів, доктор Володимир Осадчий та наукові працівники Варшавського університету Кшиштоф Яблонка і Влодзімеж Май обґрунтували значення Гадяцької унії для розв'язання проблем міжнаціональних відносин і гарантування безпеки України, РП та Центрально-Східної Європи [3, с.2]. У 2010 р. науковці Прикарпатського та Львівського національних університетів спільно з польськими колегами провели Міжнародну науково-практичну конференцію “Українсько-польські відносини сьогодні: потреба “перезавантаження чи продовження?” [19, с.3–11]. Наголошуючи на необхідності уникати ускладнень у взаєминах між обома народами, українські та польські вчені зосередили увагу на

основних аспектах поліпшення міждержавних відносин у контексті євроінтеграційних процесів.

Взаєминам між Україною та РП були присвячені також міжнародні наукові конференції “Українсько-польські відносини у ХХ столітті: державність, суспільство, культура” (Тернопіль, 1999 р.), “Україна і Польща в ХХ столітті: проблеми і перспективи взаємовідносин” (Київ, 2002 р.), “Українсько-польсько-білоруське суспільство: ХХ століття” (Дрогобич, 2008 р.).

Польсько-українські взаємини обговорювалися й на міжнародних конференціях у РП, зокрема “Україна – Польща: вчора, сьогодні, завтра” (Люблін, 1997 р.), “Поляки і українці: 1918–1956 рр.” (Сянік, 1997 р.) [9, с.96].

Обговорення важливих проблем українсько-польських взаємин здійснюється ВНЗ за активної підтримки місцевих державних і громадських органів. В Івано-Франківську, зокрема, за ініціативою істориків-слов'янознавців Прикарпатського національного університету, суспільно-культурних товариств “Лемківщина”, “Надсяння”, громадського товариства “Бойківщина” та підтримкою Івано-Франківської обласної державної адміністрації проведено низку регіональних наукових конференцій щодо депортаційних процесів. Так, у 1997 р. в університеті з нагоди 50-ліття проведення акції “Вісла” відбулася регіональна науково-практична конференція “Акція “Вісла” в контексті українсько-польських відносин ХХ ст. [1, с.82]. Проголошені вченими доповіді на конференції були опубліковані в збірнику статей за редакцією кандидата історичних наук, доцента Миколи Геніка [1, с.82]. У вересні 2004 р. конференцію було присвячено 60-й річниці початку виселення етнічних українців з Польщі. У жовтні 2006 р. на конференції обговорювалися наслідки депортації українців з Польщі в 1944–1946 рр. У листопаді 2006 р. конференція була присвячена 55-й річниці депортації етнічних українців із Західної Бойківщини. У травні 2007 р. депортації етнічних українців з Польщі були в центрі уваги конференції “Лемківський корінь українського цвіту”, проведеною за участю науковців Прикарпатського національного університету, Галицької районної державної адміністрації, районної ради та місцевого товариства “Лемківщина” [4, с.2].

Важливо, що на цих конференціях на основі архівних та опублікованих документів науковці дали об'єктивну оцінку причинам і наслідкам депортації етнічних українців з Польщі в Україну та поляків з України в Польщу. На конференціях із важливими повідомленнями щодо цього виступили й очевидці тих минулих трагічних подій. Ураховавши сучасні підходи щодо досліджень, прикарпатські науковці в контексті українсько-польських відносин також дали об'єктивну оцінку акції “Вісла” на проведеному в 2002 р. у Прикарпатському національному університеті засіданні “Круглого столу” до 50-річчя з її проведення.

Спільно з громадськими організаціями вчені ВНЗ наукові заходи присвячують і вдосконаленню сучасних державотворчих процесів. Так, у листопаді 2007 р. Київський національний лінгвістичний університет, Житомирський державний університет імені Івана Франка та Польське наукове товариство в Житомирі провели Міжнародну наукову конференцію “Польща та Україна на шляху демократичних перетворень: історія, сучасність, майбутнє”. На конференції науковці Варшавського інституту технології електронних матеріалів та українських ВНЗ висвітлювали досвід щодо демократичних перетворень в Україні та РП. Вони внесли пропозиції щодо вдосконалення сучасної виборчої системи, а також законодавчої бази стосовно діяльності неурядових громадських організацій. Було запропоновано і внести зміни до законів про національні меншини [12, с.3].

До вивчення й аналізу сучасних державотворчих процесів залучається і молодь. У травні 2007 р., зокрема, у Львівському національному університеті на міжнародному студентському семінарі, що проходив у формі діалогу, студенти Вищої суспільно-еко-

номічної школи м. Тичин та Вищої школи менеджменту м. Жешува розповіли про зміни у РП у зв'язку з її вступом до ЄС та співпрацею з НАТО. Учасники діалогу наголосили на необхідності обміну студентами з метою вивчення культурної спадщини двох сусідніх країн [6, с.2]. У жовтні 2007 р. на Міжнародній конференції молоді “Українсько-польський молодіжний діалог” у Житомирі представники польських фондаций “Молода демократія”, “Українська Християнська спілка в Польщі”, “Українська спілка в Любліні” поділилися з молодими українцями досвідом щодо запровадження в навчальних закладах болонської системи навчання, розвитку студентського та учнівського самоврядування, прищеплення навиків до наукових досліджень та впливу автономії ВНЗ на вирішення молоддю проблем, що виникають [7, с.2].

Розвитку українсько-польського наукового співробітництва сприяють і створені окремими ВНЗ наукові центри. 1997 р., зокрема, у Львівському національному університеті імені Івана Франка створено Центр історичної полоністики. Його організатори Леонід Зашкільняк, Микола Крикун, Михайло Швагуляк не лише самі наполегливо досліджують історію Польщі, але й залучають до цього аспірантів і студентів. Центр допомагає молоді в підготовці дисертацій, магістерських та дипломних робіт на полоністичну тематику, проводить наукові конференції, семінари, симпозіуми, сприяє наданню вченим відряджень для наукових цілей [8, с.148–149]. У Херсонському державному університеті діє Польський культурний центр, який проводить українсько-польські наукові конференції [2, с.96]. У Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника з метою подальшого розвитку взаємин із ВНЗ та науковими установами РП створено Центр полоністики.

Українсько-польському науковому співробітництву сприяють і словіністичні наукові заходи. Так, польські вчені беруть участь у щорічних словіністичних семінарах Львівського національного університету імені Івана Франка, де виступають із науковими доповідями. Вони також публікують свої праці в міжвідомчих наукових збірниках “Проблеми слов'янознавства”, які видають львівські історики. Зокрема, у 49 випуску збірника вміщено статті на словіністичну тематику Стефана Козака, Едварда Касперського (Варшавський університет) та Єви Орльоф, Влодзімежа Бонуська (Жешувська вища педагогічна школа) [15].

Таким чином, в останні два десятиріччя завдяки демократичним процесам українсько-польські наукові взаємини стали багатограними. Вони засвідчують можливість розвитку творчої співпраці між академічними установами та ВНЗ. Взаємне збагачення науковим досвідом сприяє зближенню двох сусідніх слов'янських народів, піднесенню їхньої культури та вирішенню господарських завдань.

1. Акція “Вісла” в контексті українсько-польських відносин ХХ століття : матеріали наук.-практ. конф., присв. 50-літтю проведення акції “Вісла” (19 квітня 1997 р.) : зб. статей / за ред. М. Геніка. – Івано-Франківськ, 1999. – 82 с.
2. Бабак О. І. Українсько-польські відносини (з 1980-х років до 2005 р.) / О. І. Бабак. – Кіровоград, 2005. – 144 с.
3. Гадяцька унія в історії українсько-польських відносин (1658–2008) : програма міжнар. наук. конф., присв. 350-літтю Гадяцької унії 1658 р., Івано-Франківськ, 27–29 листопада 2008 р. – Івано-Франківськ, 2008. – 4 с.
4. Депортація українців з етнічних земель Польщі (1944–1946, 1951 роки). Галицька лемківська ватра, Галич, 27 травня 2007 р. – Галич, 2007.
5. Договір між Україною і Республікою Польщею про добросусідство, дружні відносини і співробітництво // Політика і час. – 1992. – № 7–8.
6. Драган Н. Партнерство задля миру / Н. Драган // Каменяр. – 2007. – № 6. – Червень.
7. Дутова А. Молодь Польщі й України – спільні проблеми / А. Дутова // *Gazeta Polska*. – 2007. – 27 жовтня.
8. Зашкільняк Л. Центр історичної полоністики у Львівському державному університеті імені Івана Франка / Л. Зашкільняк // *Україна і Польща у Східно-Центральній Європі: спадок і майбуття* :

- конференція під патронатом прем'єр-міністрів України і Польщі (м. Київ, 25–27 червня 1999 р.). – К., 1999. – 160 с.
9. Колесник В. З історії українсько-польських наукових взаємин (1994–2003) / В. Колесник, М. Кучерепа // Україна – Польща: історія і сучасність : зб. наук. статей і спогадів пам'яті Павла Михайловича Калениченка (1923–1983). Ч. 2. – К., 2003. – 329 с.
  10. Каталог. Вип. 3. // Поточний архів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. – С. 22–25.
  11. Лишко В. Наукові зв'язки України та Польщі в 1990-х рр. XX ст. / В. Лишко // Україна – Польща: історія і сучасність : зб. наук. статей і спогадів пам'яті Павла Михайловича Калениченка (1923–1983). Ч. 2. – К., 2003. – 329 с.
  12. Мічуріна О. У сусіда ума не позичиш, а досвід можна / О. Мічуріна // Gazeta Polska. – 2007. – 17 листопада.
  13. М'якушко С. Стан та перспективи українсько-польського міжакадемічного співробітництва / С. М'якушко, А. Мирончук // Україна і Польща – стратегічне партнерство. Історія. Сьогодення. Майбутнє : зб. наук. пр. – К., 2002. – Ч. 2. – 238 с.
  14. Остафійчук Б. К. Врахування Прикарпатським національним університетом імені Василя Стефаника соціально-економічних умов України в підготовці спеціалістів / Б. К. Остафійчук, П. С. Федорчак // Проблеми інтеграції науково-освітнього інтелектуального потенціалу в державотворчому процесі : зб. наук. ст. – Тернопіль ; Севастополь ; Стамбул., 2007. – Вип. 5. – 431 с.
  15. Проблеми слов'янознавства : міжвідомчий науковий збірник. Вип. 49. – Л., 1996. – 175 с.
  16. Світ. – 2008. – № 5–6. – Лютий.
  17. Україна і Польща – партнери у сфері науки і технологій // Світ. – 2004. – № 25–26. – Липень.
  18. Українсько-польські відносини в Галичині у XX ст. : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (21–22 лист. 1996 р.) / за ред. П. С. Федорчака. – Івано-Франківськ. – 1997. – 451 с.
  19. “Українсько-польські відносини сьогодні: потреба “перезавантаження” чи продовження?”, 24–26 верес. 2010 р. – Івано-Франківськ ; Яремче, 2010.
  20. Фіглевський М. Культурно-освітня діяльність польських громадських організацій у західних областях України / М. Фіглевський // Українсько-польські відносини в Галичині у XX ст. – Івано-Франківськ, 1997. – С. 342.
  21. Хідекелі А. Україна і Польща: співпраця на піднесенні / А. Хідекелі // Світ. – 1997. – № 6. – Липень.

В статтє освещаеться розвитие украинско-польского научного сотрудничества, обосновывается его влияние на взаимобогащение опытом и творческое сотрудничество двух соседних славянских народов.

Ключевые слова: наука, межакадемічне співробітництво, національні університети, наукові центри.

The article highlights the development of Ukrainian-Polish scientific cooperation and proves its influence on the reciprocal enrichment in experience and creative collaboration of two neighboring Slavic nations.

Key words: science, interacademic cooperation, national universities, research centers.